

รอยต่อความทันสมัยและการเปลี่ยนแปลง

ผศ.ชมพู่ โกศิริรัมย์

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

สถาบันอุดมศึกษาคือ “ศูนย์กลางทางปัญญา” ของสังคมทั้ง “ศาสตร์” (sciences) และ “ศิลป์” (arts) มหาวิทยาลัยจึงเป็นสถานที่ที่สร้าง “คนรุ่นใหม่” เพื่อออกไปเป็นผู้นำของสังคม เมื่อเป็นเช่นนั้นมหาวิทยาลัยก็ยิ่งทวีคุณค่า และมีความสำคัญเด่นชัดขึ้นท่ามกลางสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างสลับซับซ้อนมากขึ้น มหาวิทยาลัยนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งขาด ในฐานะเป็นหลักคำการดำรงอยู่หรือการอยู่รอดของสังคม จากระยะเวลาที่ผ่านมามีกระบวนการที่ธำรงรักษาไว้ซึ่ง “ศูนย์กลางทางปัญญา” ด้วยการปฏิรูปบ้าง มหาวิทยาลัยในหรือนอกระบบบ้างหรือมีการโยกย้ายทบวงมหาวิทยาลัยไปรวมตัวกับกระทรวงศึกษาธิการ ดูเหมือนว่าการเปลี่ยนแปลงการเปลี่ยนแปลงในแวดวงการศึกษา เป็นไปในด้านปริมาณมากกว่าคุณภาพ การปฏิรูปการศึกษาตามที่มีการเคลื่อนไหว มหาวิทยาลัยก็จะตกไปอยู่ในลักษณะใด มีผลกระทบต่อ “ศูนย์กลางทางปัญญา” กับอนาคตของประเทศชาติสังคมและเผ่าพันธุ์ไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาซึ่งต้องยึดติดอยู่กับบทบาทด้านจริยธรรม เพื่อเป็นต้นแบบและผู้นำทางสังคมเศรษฐกิจและการเมืองทั้งนี้ เพราะบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาคือการทำนุบำรุงสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของชาติสร้างความสมดุลระหว่าง “ศาสตร์และศิลป์” หรืออีกนัยหนึ่ง คือจัดการเรียนการสอนและการวิจัย ให้ทัดเทียมกันทั้งวิชาการด้านวิทยาศาสตร์ประยุกต์และวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์กับวิชาการด้านสังคมและมนุษย์ไม่ใ้เน้นอย่างเดียวเช่นในปัจจุบัน ซึ่งต้องเร่งทำให้เป็นรูปธรรมแบบร่วมด้วยช่วยกันมิใช่แค่มีศูนย์ศิลปวัฒนธรรมเท่านั้น แต่จะต้องขยายเป็นกิจกรรมที่สามารถสัมผัสได้ ผู้เขียนเห็นว่าสถาบันการศึกษาและสถาบันศาสนาเท่านั้นเป็นปราการด่านสุดท้าย ที่ทำหน้าที่เหนี่ยวรั้งวัฒนธรรมทางจิตวิญญาณอันเป็นเป็นตัวหล่อเลี้ยงคุณค่า คุณค่าเพื่อจุดประสงค์สังคมให้สามารถมีภูมิคุ้มกันจากกระแสไหลเชี่ยวในระดับโลกในนามโลกาภิวัตน์บ้าง การสื่อสารไร้พรมแดนบ้างอย่างมีสติเท่าทัน มิใช่ออกมาพูดเชิงต่อว่ากันที่ปลายเหตุกรณีการแต่งกายของนักศึกษา นักศึกษาซึ่งเป็นเยาวชน(ผู้อ่อนด้วยภูมิธรรม มีการแยกแยะไม่มากนัก) เปรียบเหมือนผ้าขาวพร้อมเปลี่ยนสีได้หลากหลาย ประเด็นนี้ต้องดูที่โครงสร้างหลักของสังคมที่มีบทบาทโดยตรงเกี่ยวกับการพัฒนาคน(สร้างคน) หากพิจารณาถึงจริยธรรมที่ผูกโยงไปถึงกระบวนการเพาะบ่มความคิดการกระทำของคนอันเป็นพื้นฐานหรือศูนย์กลางการพัฒนา โดยที่หน่อเนื้อแห่งการศึกษาที่เป็นอยู่นั้นซึ่งอยู่ภายใต้กรอบความคิดเพื่อเพิ่มคนทำงาน เพิ่มผลผลิต (ทรัพยากรมนุษย์) เป็นด้านหลัก ถึงจะทบทวนหวนกลับมาดูในเรื่องของคน ในฐานะเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาในทุกเรื่อง(ตามแผนฯ8) ประเด็นความทันสมัยและการพัฒนานับว่าเกี่ยวเนื่องกันเป็นอย่างยิ่ง หากแต่ที่ว่าที่ผ่านมามักเน้นหนักในเรื่องทันสมัยมากกว่าพัฒนา (ทันสมัยแต่ไม่พัฒนา) ต่างจากประเทศญี่ปุ่นที่เริ่มต้นจากการสร้างโรงเรียนที่เปิดสอนเกี่ยวกับเทคโนโลยีก่อน เพื่อสร้างคนให้มีความรู้เรื่องเทคโนโลยีเป็นอันดับต้นๆหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงเป็นลำดับมา โดยเน้นการพัฒนาคนมากกว่าเปลี่ยนแปลง หรือรับเอามาเพื่อสร้างต่อยอดให้ทันสมัย ส่วนประเทศไทยหากดูจากนโยบายการพัฒนาแล้วมักจะตั้งอยู่บนแนวคิดกระแสหลัก 2 กระแส คือ มุ่งเน้นการขยายตัวของภาคส่วนเศรษฐกิจและบริการ (Economics Growth) และความทันสมัยของสังคม (Modern Society) จากแนวคิดดังกล่าวมีส่งผลต่อการพัฒนาของไทยมักเอียงไปยังการส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมในเขตเมืองเป็นหลัก ในส่วนภาคส่วนเกษตรกรรมมักออกไปในทางเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์ อันเป็นกระบวนการผลิตที่ทันสมัยตามแบบสังคมตะวันตก เพื่อการผลิตจำนวนมาก (Mass Production) แทนที่จะเป็นเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพ ที่มีความพอเพียงทำมาหากินตามรูปแบบสังคมชนบททั่วไป เมื่อเป็นเช่นนี้ได้ส่งผลกระทบต่อตามมาอีกมากมายเป็นลูกโซ่เป็นต้นว่าการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองอันเนื่องมาจากชาวชนบทไม่อาจยังชีพอย่างพอเพียงในถิ่นกำเนิดของตนเอง แนวคิดความทันสมัยดังกล่าว ได้ไหลไปตามเส้นทางคมนาคมที่แสนสะดวกสบายขยายไปทั่วไม่เว้นแม้แต่ชายขอบหุบเขา ในรูปของสินค้าจากต่างถิ่น และวัฒนธรรมต่างแดนตัวแทนสัญลักษณ์ความทันสมัย (Westernization) แนวคิดการพัฒนาแบบกระแสหลักนี้ถูกใช้เป็นที่วิวัฒนาการพัฒนาที่เป็นดังสัญญาณระฆังเร่ง

การแข่งขันให้เราวิ่งเข้าหาสัญลักษณ์การพัฒนามาตลอด พอช่วงในแผนฯ 8 มีการปรับแผนการพัฒนาใหม่ จากบทเรียนวิกฤติเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ก้าวอย่างที่เราก้าวมาแล้วนั้น เป็นภาพที่สะท้อนให้เห็นปมปัญหาการพัฒนาที่เกิดขึ้นนั้นมีปัจจัยหลายปัจจัย ทั้งจากภายในประเทศเช่น เรื่องของการศึกษา (รวมถึงศาสนาและวัฒนธรรมเพราะภายหลังได้จัดตั้งกระทรวงวัฒนธรรมเพื่อมาดูแลงานในด้านนี้) รวมทั้งการเมืองด้วยสาระสำคัญของไทยที่มักมองข้ามคือ ปัญหาเชิงโครงสร้างของสังคมระหว่างเสาหลักทางการเมือง การศึกษาศาสนา และเศรษฐกิจ เป็นโครงสร้างที่หลวมเหมือนไปคนละทาง ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งต้องมองปัญหาอย่างมีบูรณาการเชื่อมโยงไปหมดมิอาจแยกออกจากกันได้ (สิ่งนี้เกิดมีข้อมส่งผลให้สิ่งนี้เกิด) และปัจจัยภายนอกประเทศในนามกระแสโลกาภิวัตน์ เพื่อจะได้หยั่งรากลึกถึงภาวะที่อ่อนแอขาดภูมิคุ้มกัน จนกลายเป็นอาการล้มป่วยทางสังคมอย่างรู้เท่าทันสภาพสังคมไทยปัจจุบันได้รับผลกระทบจากแนวโน้มบริบทการเปลี่ยนแปลงสังคมโลก ภายใต้การพัฒนาและความทันสมัยการพัฒนาประเทศไทยตามแผนที่กล่าวมา ทำให้ประเทศก้าวไปสู่ความทันสมัย ขณะเดียวกันยังเป็นการเชื่อมโยงระบบระหว่างเศรษฐกิจการเมือง และวัฒนธรรม โดยมีเนื้อหาโดยสรุป คือ สังคมไทยกำลังอยู่ในกระบวนการไล่ตามทางเศรษฐกิจ (Catching-up Process) ขณะเดียวกันการดำเนินนโยบายในแนวทางเศรษฐกิจเสรีนิยม ส่งผลให้ขนาดของการเปิดประเทศขยายใหญ่ขึ้น ยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบเปิดทำให้ระบบเศรษฐกิจไทยเคลื่อนไหวโดยไม่สามารถควบคุมได้ โดยขึ้นอยู่กับระบบทุนนิยมโลก การเติบโตของเศรษฐกิจทุนนิยม ค่อย ๆ ทำลายระบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ โดยที่การใช้เงินเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนพลังเศรษฐกิจทุนนิยมได้เปลี่ยนทรัพยากรให้กลายเป็นสินค้า ให้เป็นทุน ที่ทำลายระบบสังคมสังคมเป็นอย่างยิ่งคือ วัฒนธรรมการประหยัดและจริยธรรมถูกทำลายลง ระบบการเมืองไทยยังไม่ใช่ระบอบประชาธิปไตยเสรี แต่เป็นประชาธิปไตยอุปถัมภ์ อำนาจทางการเมืองอยู่ในมือนักเลือกตั้ง และการแสวงหาส่วนเกินทางเศรษฐกิจจากการดำเนินนโยบายในชนชั้นปกครอง (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์) นี้คือรอยต่อระหว่างพัฒนากับทันสมัย สามารถฉายภาพสังคมไทยในบางประเด็นอันเป็นแนวโน้มใหม่จากปัจจุบันสู่นาคต โดยเริ่มจากส่วนของสังคมก่อน สังคมไทยมีแนวโน้มตกอยู่ในสนามแข่งขันบนฐานแห่งความรู้ เป็นสังคมมีการโยกย้ายถิ่นทั้งภายใน-จากภายนอกประเทศ อันนำไปสู่การผสม-กลืนกลายระหว่างชาติพันธุ์ เป็นสังคมที่มีผู้สูงวัยในอัตราเพิ่ม มีครอบครัวขนาดเล็กที่พึ่งพาตนเองสูง เป็นสังคมสับสนเรื่องการตีค่าความดีงามจากกรอบบรรทัดฐานดั้งเดิม เป็นสังคมเรียกร้องความเสมอภาค และ เป็นสังคมที่ห่างความเสมอภาคระหว่างเกษตรกรรม-อุตสาหกรรม ในส่วนเศรษฐกิจ เป็นสังคมถูกตีกรอบการใช้แรงงานความรู้เป็นฐานที่ตั้ง (knowledge worker) ซึ่งความเป็นจริงแรงงานของไทยเป็นแรงที่ใช้แรงงานเป็นส่วนมากอันเป็นส่วนฐานเจดีย์ ฐานที่ตั้งนี้จะต้องขยับไปเป็นฐานความรู้ที่ถูกทำลายจากกรอบที่ใหญ่กว่าในนามทรัพย์สินทางปัญญา และกระแสนับรับพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทการค้าไร้พรมแดนในกรอบเขตการค้าเสรี (FTA) เป็นความท้าทายบนเส้นทางการก้าวอย่างอย่างระมัดระวังเพราะสังคมโลกกลายเป็นตลาดเดียว โครและสังคมใดไม่รู้เท่าทัน ก็ถูกเอาเปรียบ ทั้งโลกมีการแข่งขันสูง ในส่วนสิ่งแวดล้อมและพลังงาน ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากประเด็นข้ามชาติเกี่ยวกับโลกร้อน วิกฤตการณ์ราคาน้ำมัน กระแสการพัฒนากับการอนุรักษ์ที่จะต้องไปด้วยกันแบบบัวไม่ช้ำน้ำไม่ขุ่น ในส่วนวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและนวัตกรรม เป็นความท้าทายจากเทคโนโลยีชีวภาพ (Biotechnology) อันนำไปสู่การสูญเสียพืชพันธุ์อันเป็นทรัพยากรของชาติ จากการใช้เทคโนโลยีดังกล่าวมาตัดแต่งขยายพันธุ์แล้วนำไปจดสิทธิบัตรเพื่อความชอบธรรมในเชิงการค้า และการขยายตัวของเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) ที่ขาดการควบคุมเพื่อนำมาเป็นเครื่องมือเข้าถึงข่าวสารข้อมูลอย่างแท้จริง แต่กลับคิดหลุมอำพรางของกรมในหมู่เยาวชน การเมืองการปกครอง เป็นการเมืองมุ่งเน้นการเลือกตั้งแต่ขาดการส่งเสริมความรู้เรื่องการเมืองในระดับฐานรากอย่างต่อเนื่องและกว้างขวาง เป็นการเมืองไม่ค่อตั้งอยู่บนฐานวัฒนธรรมทางจิตวิญญาณ จากแนวโน้มของระบบโลก ได้กลายทางเป็นทางสองแพร่งที่เราต้องถามหาเพื่อเลือกเดินระหว่าง ความสดใส หรือความมืดมน ปัญญานิยมหรืออำนาจนิยม กระจายอำนาจหรือรวมศูนย์ ความรู้คุณธรรมหรือความรู้ไปทางคุณธรรมไปทาง สร้างเครือข่ายความรู้สู่ชุมชนหรือเครือข่ายฐานอำนาจ รู้ทันโลกหรือรู้ท่องสูตร สร้างสังคมเรียนรู้หรือสร้างสังคมนกแก้วนกขุนทอง

